

การรับฟังพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์
The Admissibility of Electronic Evidence
ไกรพล อรัญรัตน์
Kraiphol Aranyarat

ผู้พิพากษาศาลจังหวัดนครราชสีมา
ถนนราชินี อำเภอเมืองนครราชสีมา นครราชสีมา 30000
Judge of the Nakhon Ratchasima Provincial Court
Nakhon Ratchasima Provincial Court, Rachanikul Road, Nakhon Ratchasima 30000
Corresponding author Email : Kraiphol.a@gmail.com
(Received: September 3, 2020; Revised September 3, 2020; Accepted :December 24, 2020)

บทคัดย่อ

การเปลี่ยนแปลงของสังคมเข้าสู่ยุคแห่งอินเทอร์เน็ตและเทคโนโลยีนับเป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งยิ่งใหญ่ที่สุดนับแต่เมื่อครั้งที่มีการปฏิวัติอุตสาหกรรมเมื่อคริสต์ศตวรรษที่ 17 อินเทอร์เน็ตและเทคโนโลยีเข้ามาเปลี่ยนแปลงกิจกรรมต่าง ๆ ของคนในสังคมจากเดิมที่อยู่ในโลกความเป็นจริงให้เข้าไปอยู่ในโลกเสมือนจริงหรือโลกออนไลน์ ความเปลี่ยนแปลงครั้งนี้ส่งผลกระทบต่อการศึกษาของศาล ด้วยเหตุที่ธุรกรรมทางการเงินและการติดต่อสื่อสารต่าง ๆ เปลี่ยนไปอยู่ในรูปแบบข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ที่ไม่สามารถจับต้องได้ ทำให้เมื่อมีการกระทบกระทั่งสิทธิระหว่างบุคคลเกิดขึ้น พยานหลักฐานที่ใช้ในการพิสูจน์สิทธิมักอยู่ในรูปแบบข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ หาใช่เอกสารสัญญาต่าง ๆ ดังเช่นในอดีต ความแตกต่างระหว่างพยานหลักฐานที่อยู่ในรูปแบบข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์กับพยานเอกสาร นำมาสู่ข้อโต้แย้งมากมายเกี่ยวกับขั้นตอนการนำพยานหลักฐานเข้าสู่สำนวน การรับฟังพยานหลักฐาน และการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐาน บทความนี้จะนำเสนอบทวิเคราะห์คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6757/2560 ซึ่งมีประเด็นโดยตรงเกี่ยวกับการรับฟังพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อประโยชน์ในการทำความเข้าใจประเด็นใหม่นี้ให้มากขึ้น

คำสำคัญ : พยานหลักฐาน, พยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์, การชั่งน้ำหนักพยานหลักฐาน

Abstract

The advent of the internet era has turned the history of humankind upside down, as it is considered to be the greatest change that human has ever encountered after the industrial revolution in the 17th century. Obviously, most of human activities nowadays such as the financial transactions, as well as the channels of communication were taken place online rather than the physical world. This drastic disruption, not unexpectedly, also causes huge impacts on the judicial proceedings, since the evidence currently presented in the court trial were transformed to the electronic evidence rather than the ordinary legal documents. Consequently, the introduction of electronic evidence brings the judges some fundamental questions regarding the admissibility of the evidence, the exclusionary rules and the weighing of evidence. This article will analyze the Supreme Court Decision no.6757/2560, which is a typical decision involving the issue of the admissibility of electronic evidence in order to address these new concerns.

Keywords : evidence, electronic evidence, the admissibility of evidence

1. ความนำ

ในการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลไทย เมื่อคู่ความประสงค์อ้างพยานหลักฐานเพื่อสนับสนุนข้ออ้างข้อเถียงของฝ่ายตน คู่ความจะต้องทำให้พยานหลักฐานดังกล่าวมีสถานะเป็น “พยานหลักฐานในสำนวน” ของศาลด้วยการยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานและนำพยานหลักฐานดังกล่าวเข้าสืบตามวิธีการที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับการสืบพยานบุคคล พยานเอกสาร พยานวัตถุ หรือพยานผู้เชี่ยวชาญ แล้วแต่กรณี จากนั้นเมื่อสืบพยานเสร็จสิ้น ศาลจะรวบรวมพยานหลักฐานทั้งหมดเพื่อนำไปเขียนคำพิพากษา โดยในการพิจารณาพยานหลักฐานในสำนวนเพื่อเขียนคำพิพากษา ศาลจะต้องพิจารณาว่าพยานหลักฐานชิ้นใดต้องด้วยบทตัดพยาน (Exclusionary rules) หรือไม่ หากพยานหลักฐานไม่ต้องด้วยบทตัดพยาน หรือต้องด้วยบทตัดพยานแต่เข้า () ข้อยกเว้นให้รับฟังพยานหลักฐานนั้นได้ กระบวนการสุดท้ายที่ศาลต้องทำก็คือการชั่งน้ำหนักพยาน Weighing of Evidence ก่อนที่จะนำพยานนั้นไม่ประมวลรวม (มักกับพยานหลักฐานอื่น ๆ เพื่อเขียนคำพิพากษาต่อไป¹ กระบวนการทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้นขอเรียกในบทความนี้ว่า “กระบวนการพิจารณาพยานหลักฐาน”

(ลำดับกระบวนการพิจารณาพยานหลักฐาน)

กระบวนการพิจารณาพยานหลักฐานที่กล่าวมานี้ถูกถ่ายทอดและสั่งสอนกันมาเป็นเวลากว่าร้อยปีโดยที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงมากมายนัก เนื่องจากพยานหลักฐานที่ใช้ในการสืบพยานไม่มีความเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างมีนัยสำคัญ กล่าวคือ รูปแบบของพยานหลักฐานยังคงเป็นพยานบุคคล พยานเอกสาร พยานวัตถุ หรือพยานผู้เชี่ยวชาญ ทำให้การเรียนการสอนกฎหมายพยานหลักฐาน รวมถึงกระบวนการพิจารณาพยานหลักฐานของศาลที่ใช้มาแต่เดิม ยังคงบังคับใช้ได้โดยไม่มีปัญหา จนกระทั่งเมื่อไม่นานมานี้ที่แนวคิดเรื่อง “Internet of Things” (IoT) ก้าวเข้ามาเปลี่ยนแปลงกิจกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ไปอย่างสิ้นเชิง โดยความเปลี่ยนแปลงที่สร้างความแตกต่างระหว่างสังคมในอดีตและปัจจุบันมากที่สุดก็คือ “การเปลี่ยนแปลงด้านการทำธุรกรรมทางการ

¹ กระบวนการพิจารณาพยานหลักฐานในประเทศไทยแตกต่างจากในประเทศที่ใช้ระบบการพิจารณาคดีโดยลูกขุน ข้อแตกต่างที่เด่นชัดคือช่วงเวลาในการนำบทตัดพยานหลักฐานมาใช้บังคับ ในระบบกฎหมายไทยซึ่งใช้ระบบผู้พิพากษาอาชีพมีความเชื่อว่าผู้พิพากษามีความเชี่ยวชาญในการวินิจฉัยข้อเท็จจริง ดังนั้น ผู้พิพากษาจึงมีแนวโน้มไม่ถูกชักจูงโดยพยานหลักฐานที่มีข้อบกพร่องทั้งหลาย ในทางปฏิบัติจึงยอมให้คู่ความนำสืบพยานหลักฐานที่มีข้อบกพร่องเข้ามาในสำนวนเสียก่อน จากนั้นศาลจึงตัดพยานดังกล่าวในชั้นเขียนคำพิพากษา อย่างไรก็ตาม กระบวนการนี้แตกต่างไปในระบบที่ใช้ลูกขุน เช่น ในประเทศสหรัฐอเมริกา การบังคับใช้บทตัดพยานจะเคร่งครัดตั้งแต่ในชั้นสืบพยาน เพราะไม่ต้องการให้ลูกขุนซึ่งเป็นบุคคลธรรมดาที่ไม่มีความเชี่ยวชาญในการวินิจฉัยข้อเท็จจริงต้องถูกทำให้ไขว้เขวหรือมีอคติบางประการเกิดขึ้นจากการสัมผัสกับพยานหลักฐานที่มีข้อบกพร่อง

เงินและการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคล” ซึ่งทำให้คนในปัจจุบันไม่จำเป็นต้องมาเจอกันเพื่อติดต่อซื้อขาย แลกเปลี่ยนกันอีกต่อไป เพราะสิ่งเหล่านี้สามารถดำเนินการผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ (Social Media หรือ () เครือข่ายธุรกรรมออนไลน์ Internet Banking ได้ทั้งหมด โดยมีรายงานว่าในปี ค.ศ.2019 มีผู้ใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ในการติดต่อสื่อสารกันมากถึง 3,400 ล้าน คน มียอดการใช้จ่ายเพื่อซื้อสินค้าและบริการออนไลน์กว่า 2 ล้านล้านเหรียญสหรัฐ² ซึ่งประเทศไทยถูกจัดอยู่ในอันดับ 1 ของประเทศที่มีอัตราการใช้ Mobile Banking มากที่สุด โดยคิดเป็น 74 เปอร์เซ็นต์ ของจำนวนผู้ใช้อินเทอร์เน็ตทั้งหมด²

ความเปลี่ยนแปลงทั้งหมดนี้ส่งผลอย่างมีนัยสำคัญถึงการพิจารณาพิพากษาคดีของศาล เพราะจากเดิมที่บรรดาหลักฐานการทำนิติกรรมทั้งหมดถูกจัดเก็บและนำเสนอต่อศาลในรูปแบบของ “เอกสาร” เปลี่ยนแปลงมาเป็นรูปแบบ “ข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์” โดยการเปลี่ยนแปลงนี้จะมีมากขึ้นเรื่อย ๆ ตามลำดับ ซึ่งความท้าทายประการหนึ่งในการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลก็คือ “ศาลจะยังคงใช้กระบวนการพิจารณาพยานหลักฐานแบบเดิมในการพิจารณาพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์ได้หรือไม่”

บทความฉบับนี้จะนำเสนอคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6757/2560 ซึ่งเป็นตัวอย่างที่สำคัญของการรับฟังพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์ โดยพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์ที่เป็นประเด็นในคำพิพากษาศาลฎีกานี้คือ “ข้อความที่โจทก์ส่งถึงจำเลยทางเฟซบุ๊ก” ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ในการทำความเข้าใจเรื่องการรับฟังพยานหลักฐานที่อยู่ในรูปแบบข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ บทความฉบับนี้จะนำ “กระบวนการพิจารณาพยานหลักฐาน” ที่กล่าวถึงในตอนต้นมาใช้ประกอบการวิเคราะห์ พร้อมทั้งหยิบยกประเด็นที่น่าสนใจมาอภิปรายเพิ่มเติมด้วย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6757/2560

“โจทก์ฟ้องและแก้ไขคำฟ้องขอให้บังคับจำเลยชำระเงิน 731,850 บาท พร้อมดอกเบี้ยอัตราร้อยละ 12 ต่อปี ของต้นเงิน 595,000 บาท นับถัดจากวันฟ้องเป็นต้นไปจนกว่าจะชำระเสร็จแก่โจทก์

จำเลยให้การขอให้ยกฟ้อง

ศาลชั้นต้นพิพากษายกฟ้อง ค่าฤชาธรรมเนียมให้เป็นพับ

โจทก์อุทธรณ์

ศาลอุทธรณ์ภาค 4 พิพากษาลับว่า ให้จำเลยชำระเงิน 595,000 บาท พร้อมดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ 12 ต่อปี นับตั้งแต่วันที่ 26 สิงหาคม 2556 เป็นต้นไปจนกว่าจะชำระเสร็จ โดยให้หักดอกเบี้ย 6,550 บาท ออกจากดอกเบี้ยที่จำเลยต้องชำระแก่โจทก์ ค่าฤชาธรรมเนียมทั้งสองศาลให้เป็นพับ

จำเลยฎีกา

² We are social, Global Digital Report 2019 [Online], January 31 2019. Source https://datareportal.com/reports/digital-2019-global-digital-yearbook?utm_source=Reports&utm_medium=PDF&utm_campaign=Digital_2019&utm_content=Global_Overview_Promo_Slide

ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า ข้อเท็จจริงรับฟังได้ว่า เมื่อวันที่ 26 สิงหาคม 2556 จำเลยทำสัญญากู้ยืมเงินโจทก์ 595,000 บาท ตกงชำระดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ 1 ต่อเดือน จำเลยได้รับเงินที่กู้ยืมครบถ้วนแล้ว หลังจากทำสัญญาจำเลยไม่ชำระต้นเงิน คงชำระดอกเบี้ย 4 ครั้ง รวมเป็นเงิน 6,550 บาท

คดีมีปัญหาต้องวินิจฉัยตามฎีกาของจำเลยว่า จำเลยต้องรับผิดชอบชำระหนี้กู้ยืมพร้อมดอกเบี้ยตามฟ้องหรือไม่ เห็นว่า ข้อความที่โจทก์ส่งถึงจำเลยทางเฟสบุ๊คมีใจความว่า “เงินทั้งหมด 670,000 บาท ไม่ต้องส่งคืนให้แล้ว ยกให้หมดไม่ต้องส่งดอกเบี้ยอะไรมาให้ จะได้ไม่ต้องมีภาระหนี้สินติดตัว” การส่งข้อความดังกล่าวเป็นการสนทนาผ่านระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ถือว่าเป็นการส่งข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์ต้องนำพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.2544 มาใช้บังคับ ซึ่งตามมาตรา 7 บัญญัติว่า ห้ามมิให้ปฏิเสธความมีผลผูกพันและการบังคับใช้ทางกฎหมายของข้อความใดเพียงเพราะเหตุที่ข้อความนั้นอยู่ในรูปของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ และมาตรา 8 บัญญัติว่า ภายใต้บังคับบทบัญญัติแห่งมาตรา 9 ในกรณีที่กฎหมายกำหนดให้การใดต้องทำเป็นหนังสือ มีหลักฐานเป็นหนังสือ หรือมีเอกสารมาแสดง ถ้าได้มีการจัดทำข้อความขึ้นเป็นข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ที่สามารถเข้าถึงและนำกลับมาใช้ได้โดยความหมายไม่เปลี่ยนแปลง ให้ถือว่าข้อความนั้นได้ทำเป็นหนังสือ มีหลักฐานเป็นหนังสือ หรือมีเอกสารมาแสดงแล้ว ดังนั้น ข้อความที่โจทก์ส่งถึงจำเลยทางเฟสบุ๊ค แม้จะไม่มีกรลงลายมือชื่อโจทก์ก็ตาม แต่การส่งข้อความของโจทก์ทางเฟสบุ๊คจะปรากฏชื่อผู้ส่งด้วย และโจทก์ก็ยอมรับว่าได้ส่งข้อความทางเฟสบุ๊คถึงจำเลยจริง ข้อความดังกล่าวจึงรับฟังได้ว่าเป็นการแสดงเจตนาปลดหนี้ให้แก่จำเลยโดยมีหลักฐานเป็นหนังสือตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 340 วรรคสองแล้ว หนี้ตามสัญญากู้ยืมย่อมระงับ ที่โจทก์อ้างว่า โจทก์ไม่มีเจตนาที่จะปลดหนี้ให้จำเลย แต่ทำไปเพราะความเครียดต้องการประชดประชันจำเลยนั้น โจทก์ไม่อาจยกเหตุดังกล่าวขึ้นอ้างเพื่อให้เจตนาที่แสดงออกไปนั้นตกเป็นโมฆะ เพราะไม่ปรากฏข้อเท็จจริงว่าจำเลยได้รู้ถึงเจตนาที่ซ่อนอยู่ภายในของโจทก์ พยานหลักฐานของจำเลยมีน้ำหนักให้รับฟังได้มากกว่าพยานหลักฐานของโจทก์ ข้อเท็จจริงจึงฟังได้ว่าจำเลยได้รับการปลดหนี้จากการกู้ยืมเงินตามสัญญากู้ยืมเงินแล้ว จำเลยไม่ต้องรับผิดชอบหนี้แก่โจทก์ โจทก์ไม่มีอำนาจฟ้อง ที่ศาลอุทธรณ์ภาค 4 พิพากษามานั้นไม่ชอบ ศาลฎีกาไม่เห็นพ้องด้วย ฎีกาของจำเลยฟังขึ้น

พิพากษากลับให้ยกฟ้องโจทก์ ค่าฤชาธรรมเนียมทั้งสามศาลให้เป็นพับ ”

3. บทวิเคราะห์

เมื่อพิจารณาค่าพิพากษาศาลฎีกาที่ 6757/2560 โดยละเอียดแล้วพบว่า คดีนี้โจทก์ฟ้องขอให้จำเลยชำระหนี้ที่กู้ยืมเงินไปจากโจทก์ จำเลยให้การรับว่าจำเลยกู้ยืมเงินไปจากโจทก์และผิดนัดไม่ชำระหนี้ตามกำหนดในสัญญาจริง ข้อเท็จจริงในส่วนนี้จึงรับฟังเป็นยุติตามที่คู่ความรับกันในศาล ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 84 (3) อย่างไรก็ตาม จำเลยยกข้อต่อสู้ว่าตนไม่ต้องรับผิดชอบในหนี้เงินกู้ค้างชำระดังกล่าว เพราะโจทก์ปลดหนี้ให้แก่จำเลยแล้ว ประเด็นข้อพิพาทจึงมีว่า โจทก์แสดงเจตนาปลดหนี้ให้แก่จำเลยแล้วหรือไม่ โดยประเด็นข้อพิพาทข้อนี้จำเลยเป็นฝ่ายยกข้อเท็จจริงขึ้น จำเลยจึงมีภาระการพิสูจน์ (Burden of Proof ตามหลัก (“ผู้ใดกล่าวอ้าง ผู้นั้นมีภาระการพิสูจน์” (He who asserts the fact must prove) ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 84/1

ในชั้นพิจารณา จำเลยอ้างข้อความที่โจทก์ส่งถึงจำเลยทางเฟสบุ๊คว่า “เงินทั้งหมด 670,000 บาท ไม่ต้องส่งคืนให้แล้ว ยกให้หมดไม่ต้องส่งดอกเบี้ยอะไรมาให้ จะได้ไม่ต้องมีภาระหนี้สินติดตัว” เพื่อสนับสนุนข้อกล่าว

อ้างของจำเลยที่ว่าโจทก์ปลดหนี้ให้แก่จำเลยแล้ว ประเด็นที่น่าสนใจมีว่า ศาลจะรับฟังข้อความทางเฟซบุ๊กเป็นพยานหลักฐานได้หรือไม่ อย่างไร โดยจะวิเคราะห์คำพิพากษาศาลฎีกาฉบับนี้ตามลำดับกระบวนการพิจารณาพยานหลักฐานที่กล่าวถึงตอนต้นดังนี้

3.1 การนำพยานหลักฐานเข้าสู่สำนวน

ในการวินิจฉัยข้อเท็จจริงของศาล ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งกำหนดให้ศาลต้องกระทำอยู่บนพื้นฐานของพยานหลักฐานในสำนวนเท่านั้น แม้คู่ความจะมีพยานหลักฐานที่ดีเพียงใด หากไม่นำพยานหลักฐานนั้นเข้ามาเป็นพยานหลักฐานในสำนวน ศาลก็ไม่สามารถรับฟังพยานหลักฐานนั้นได้ ทั้งนี้ กระบวนการทำให้พยานหลักฐานเข้าสู่สำนวนจะต้องยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐาน และนำพยานหลักฐานนั้น ๆ เข้าสืบตามวิธีการที่กฎหมายกำหนดสำหรับพยานหลักฐานแต่ละประเภท หากเป็นพยานเอกสารก็ต้องทำตามวิธีการสืบพยานเอกสาร เช่นเดียวกับพยานบุคคล พยานวัตถุ และพยานผู้เชี่ยวชาญ เมื่อยื่นบัญชีระบุพยานและนำสืบตามวิธีการของกฎหมายแล้ว จึงจะเข้าสู่กระบวนการตัดพยานหลักฐานต่อไป

วิธีการนำพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์เข้าสู่สำนวนมีลักษณะคล้ายคลึงกับการนำพยานเอกสารเข้าสู่สำนวน เพียงแต่การอ้างอิงบทบัญญัติแห่งกฎหมายมีความแตกต่างกัน เพราะวิธีการนำสืบพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์จะต้องยื่นบัญชีพยานและส่งสำเนาข้อมูลคอมพิวเตอร์ตามที่ระบุไว้ใน “ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยแนวทางการนำสืบพยานหลักฐานและการสืบพยานบุคคลที่อยู่นอกศาลโดยระบบการประชุมทางจอภาพ พ.ศ.2556” ข้อ 19³ และให้โอกาสอีกฝ่ายโต้แย้งความถูกต้องแท้จริงของข้อมูลดังกล่าวตาม ข้อ 20⁴ เมื่อดำเนินการตามวิธีการนี้ครบถ้วนแล้ว พยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์ก็จะมีสถานะเป็นพยานหลักฐานในสำนวนที่ศาลใช้เป็นฐานในการวินิจฉัยข้อเท็จจริงตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 84 ได้ แต่กระนั้นก็ตาม นับเป็นเรื่องน่าเสียดายที่ในทางปฏิบัติแล้ว คู่ความมักนำสืบข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์โดยการพิมพ์ข้อมูลดังกล่าวออกมาอยู่ในรูปของเอกสาร (Print out (ทำให้พยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์ดังกล่าวเปลี่ยนสถานะเป็นพยานเอกสาร และใช้วิธีการนำสืบพยานเอกสารตามที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 122 ถึงมาตรา 127 ทวิ แทน ซึ่งวิธีการเช่นนี้ พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.2544 มาตรา 11 วรรคสาม⁵ ก็ออกมายอมรับให้วิธีการเช่นนี้ใช้ทดแทน

³ ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยแนวทางการนำสืบพยานหลักฐานและการสืบพยานบุคคลที่อยู่นอกศาลโดยระบบการประชุมทางจอภาพ พ.ศ.2556 ข้อ 19

“คู่ความที่ประสงค์จะเสนอข้อมูลที่บันทึกโดยเครื่องคอมพิวเตอร์หรือที่ประมวลผลโดยเครื่องคอมพิวเตอร์เป็นพยานหลักฐานจะต้องระบุข้อมูลที่จะอ้างไว้ในบัญชีระบุพยานตามมาตรา 88 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง พร้อมทั้งยื่นสำเนาสื่อที่บันทึกข้อมูลนั้นในจำนวนที่เพียงพอเพื่อให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งมารับไปจากเจ้าพนักงานศาล เว้นแต่ ...”

⁴ ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยแนวทางการนำสืบพยานหลักฐานและการสืบพยานบุคคลที่อยู่นอกศาลโดยระบบการประชุมทางจอภาพ พ.ศ.2556 ข้อ 20

“คู่ความฝ่ายที่ถูกอีกฝ่ายหนึ่งอ้างอิงข้อมูลที่บันทึกโดยเครื่องคอมพิวเตอร์หรือประมวลผลโดยเครื่องคอมพิวเตอร์มาเป็นพยานหลักฐานของตน อาจยื่นคำแถลงคัดค้านการอ้างข้อมูลนั้นต่อศาลก่อนการสืบข้อมูลเสร็จ โดยเหตุที่ว่าสื่อที่บันทึกข้อมูลนั้นปลอมหรือข้อมูลนั้นปลอม หรือสำเนาสื่อที่บันทึกข้อมูลนั้นไม่ถูกต้องกับข้อมูลทั้งหมดหรือบางส่วน...”

⁵ พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.2544 มาตรา 11

“ห้ามมิให้ปฏิเสธการรับฟังข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์เป็นพยานหลักฐานในกระบวนการพิจารณาตามกฎหมายทั้งในคดีแพ่ง คดีอาญา หรือคดีอื่นใด เพียงเพราะเหตุว่าเป็นข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์

ในการชี้แจงนำพยานหลักฐานว่าข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์จะเชื่อถือได้หรือไม่เพียงใดนั้น ให้พิเคราะห์ถึงความน่าเชื่อถือของลักษณะหรือวิธีการที่ใช้สร้าง เก็บรักษา หรือสื่อสารข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ ลักษณะหรือวิธีการเก็บรักษา ความครบถ้วน และไม่มี การเปลี่ยนแปลงของข้อความ ลักษณะ หรือวิธีการที่ใช้ในการระบุหรือแสดงตัวผู้ส่งข้อมูล รวมทั้งพฤติการณ์ที่เกี่ยวข้องทั้งปวง

การนำข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์มาสืบในศาลได้ ความจำเป็นในการบัญญัติวิธีการนำสืบข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งจึงมีไม่มากนักในทางปฏิบัติ⁶

สำหรับคดีตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6757/2560 ทางปฏิบัติโดยปกติแล้วจำเลยจะระบุบัญชีพยานอ้างข้อความแสดงเจตนาปลดหนี้ของโจทก์ให้แก่จำเลยเป็นพยานหลักฐาน จากนั้นฝ่ายจำเลยจะบันทึกหน้าจอการสนทนาเป็นไฟล์ข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ แล้วพิมพ์ภาพหน้าจอการสนทนาออกมาเป็นพยานเอกสาร เพื่อนำสืบตามวิธีการนำสืบพยานเอกสารทั่ว ๆ ไป ดังนั้น จึงเท่ากับว่าฝ่ายจำเลยได้นำข้อความแสดงเจตนาปลดหนี้เข้ามาเป็นพยานหลักฐานในสำนวนของศาลเรียบร้อยแล้ว แม้จะไม่ใช้ในฐานะข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์โดยแท้ แต่ก็ถือว่าอยู่ในฐานะสิ่งพิมพ์ออกซึ่งพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.2544 มาตรา 11 วรรคสาม รับรองให้สามารถใช้แทนกันได้ ลำดับต่อไป เมื่อศาลสืบพยานหลักฐานทั้งหมดในคดีเสร็จสิ้นแล้ว ก็จะเข้าสู่กระบวนการพิจารณาพยานหลักฐานขั้นต่อไปคือชั้นของบทคัดพยานหลักฐาน ดังจะกล่าวต่อไป

3.2 บทคัดพยานหลักฐาน

เมื่อพยานหลักฐานที่เป็นข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์หรือสิ่งพิมพ์ออกของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์เข้าสู่สำนวนคดีแล้ว ก่อนที่ศาลจะนำพยานหลักฐานนี้ไปใช้ในการเขียนคำพิพากษา พยานหลักฐานดังกล่าวจะต้องผ่านด่านบทคัดพยานหลักฐาน (Exclusionary Rule) ที่บัญญัติอยู่ในมาตราต่าง ๆ ทั้งในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเสียก่อน หากไม่ผ่านด่านบทคัดพยาน ศาลย่อมไม่อาจนำพยานหลักฐานนั้นไปใช้ในการพิพากษาคดีได้

บทคัดพยานหลักฐานเปรียบเสมือนตะแกรงที่คอยกรองเอาพยานหลักฐานที่ไม่เหมาะสม และไม่สอดคล้องกับนโยบายภาพรวมของรัฐออกจากการพิจารณาคดีของศาล โดยบทคัดพยานนี้มีอยู่หลายบท เช่น บทคัดพยานที่ไม่เกี่ยวข้องกับประเด็นแห่งคดี (Irrelevant Evidence) บทคัดพยานที่ฟุ่มเฟือย (Superfluous) และพยานที่มีลักษณะประวิงคดี (Undue Delaying) ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 86 วรรคสอง บทคัดพยานบอกเล่า (Hearsay) ตามมาตรา (95/1 หรือ บทคัดพยานที่เกิดขึ้นโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 226 บทคัดพยานหลักฐานที่เกิดขึ้นโดยชอบแต่ได้มาจากการกระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย (Illegally Obtained Evidence) ตามมาตรา (226/1) บทคัดพยานเกี่ยวกับความประพฤติในทางเสื่อมเสียของจำเลย (Bad Character Evidence) ตาม (มาตรา 226/2 ฯลฯ) แม้บทคัดพยานหลักฐานเหล่านี้จะมีมานานก่อนการแพร่หลายของพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์ แต่การนำเสนอพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์ก็ต้องตกอยู่ภายใต้บังคับของบทคัดพยานหลักฐานเช่นกัน

เกี่ยวกับคดีตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6757/2560 นี้ ขอยกบทคัดพยานหลักฐานที่น่าจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับคดีลักษณะนี้ในอนาคต คือ บทคัดพยานหลักฐานที่เกิดขึ้นโดยชอบแต่ได้มาโดยการกระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย (Illegally Obtained Evidence) แม้ในประเทศไทยจะนำบทคัดพยานหลักฐานชนิดนี้มาใช้ (เฉพาะในคดีอาญาก็ตาม) แต่ในหลายประเทศก็นำบทคัดพยานหลักฐานชนิดนี้ไปใช้กับคดีประเภทอื่น ๆ นอกจากคดีอาญาด้วย จึงเห็นควรยกมาวิเคราะห์ประกอบในที่นี้ โดยสมมติเหตุการณ์ว่า ถ้าโจทก์ในคดีตามคำ

ให้นำความในวรรคหนึ่งมาใช้บังคับกับสิ่งพิมพ์ออกของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ด้วย”

⁶ แม้การนำสืบข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์แบบพยานเอกสาร (Print out) จะทำได้ แต่การทำเช่นนี้ (โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ที่เป็นบันทึกการสนทนาหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ อาจทำให้ศาลพลาดโอกาสในการสังเกตอาการปฏิกิริยา ท่าทาง สีหน้า อารมณ์ รวมถึงบรรยากาศของบุคคลและสถานที่ที่อยู่ในข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ด้วย ซึ่งข้อมูลเหล่านี้ล้วนมีประโยชน์ในการวินิจฉัยข้อเท็จจริงของศาลทั้งสิ้น

พิพากษาศาลฎีกาที่ 6757/2560 ยกข้อต่อสู้ว่า “ข้อความที่โจทก์แสดงเจตนาปลดหนี้ให้แก่จำเลยผ่านทาง กล่องสนทนาส่วนตัวถือเป็นข้อมูลส่วนบุคคล การที่โจทก์บันทึกแล้วนำมาแสดงให้คนอื่นทราบโดยไม่ได้รับความยินยอมจากโจทก์ ถือเป็นกรณที่ได้มาซึ่งข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์นั้นโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย ต้องด้วยบท ตัดพยาน” เช่นนี้ ศาลจะยังรับฟังพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์ดังกล่าวได้อยู่หรือไม่ การกระทำนี้แตกต่างจาก การลักลอบบันทึกการคุยโทรศัพท์ระหว่างเอกชน ซึ่งศาลฎีกาเคยวางบรรทัดฐานไว้ในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2281/2555 ว่าเป็นการได้มาซึ่งพยานหลักฐานโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายหรือไม่?⁷ ประเด็นนี้นับว่าสำคัญอย่างยิ่งและจะทวีความสำคัญขึ้นเรื่อย ๆ ในอนาคต ที่คู่ความจะนำข้อมูลการสื่อสารทางเครือข่ายสังคมออนไลน์มา เป็นพยานหลักฐานในชั้นศาลมากขึ้น

นอกจากประเด็นเรื่องการได้มาซึ่งพยานหลักฐานโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายแล้ว ยังมีข้อพิจารณาอีก ด้วยว่า เมื่อการกู้ยืมเงินระหว่างโจทก์และจำเลยเป็นกรณีที่ต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือ การแสดงเจตนาปลดหนี้ ดังกล่าวก็จะต้องทำเป็นหนังสือด้วย ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 340 วรรคสอง ดังนั้น การ ที่จำเลยจะนำสืบว่าโจทก์แสดงเจตนาปลดหนี้ให้แก่จำเลยยอมเป็นกรณีที่กฎหมายบังคับให้ต้องมีพยานเอกสาร มาแสดง จำเลยจะนำพยานบุคคลมาสืบแทนไม่ได้ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 94 ปัญหาเกิดขึ้นว่า คดีนี้จำเลยไม่มีเอกสารหลักฐานการปลดหนี้ มีเพียงข้อความที่โจทก์ส่งหาจำเลยทางเพสบุ๊กซึ่งเป็น ข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์เท่านั้น จะสามารถนำข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ดังกล่าวมาใช้สืบพยานแทนพยานเอกสาร ได้หรือไม่? ประเด็นนี้ศาลฎีกาโดยคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6757/2560 อธิบายไว้โดยชัดเจนแล้ว โดยอ้าง พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.2544 มาตรา 8 ที่กำหนดให้ข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ที่สามารถเข้าถึงและนำกลับมาใช้ได้โดยความหมายไม่เปลี่ยนแปลง ให้ถือว่าข้อความนั้นได้ทำเป็นหนังสือ มี หลักฐานเป็นหนังสือ หรือมีเอกสารมาแสดงแล้ว การนำข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์มาสืบแทนพยานเอกสารในคดีนี้ จึงไม่ต้องห้ามตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 94 แต่ประการใด

เมื่อพิจารณาประเด็นเรื่องบทตัดพยานหลักฐานกับการนำสืบข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์แล้ว ลำดับต่อไปจะ พิจารณาประเด็นเรื่องการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานที่น่าเสนอในรูปแบบข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ดังนี้

3.3. การชั่งน้ำหนักพยานหลักฐาน

พยานหลักฐานที่เข้าสู่สำนวนและผ่านด้านการตัดพยานมาได้ ย่อมเข้าสู่กระบวนการพิจารณา พยานหลักฐานขั้นสุดท้ายคือ “การชั่งน้ำหนักพยาน” (Weighing of Evidence) ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ศาลจะ พิจารณาว่าจะให้คุณค่าเชิงพิสูจน์ (Probative Value) แก่พยานแต่ละชั้นมากน้อยเพียงใด โดยหลักการชั่ง (น้ำหนักพยานหลักฐานโดยทั่วไปบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา227/1⁸ อย่างไร

⁷ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2281/2555 “การบันทึกเทปดังกล่าวเป็นการแอบบันทึกขณะที่มีการสนทนากันระหว่างโจทก์ ร่วมกับพยานและจำเลยที่ 2 โดยที่โจทก์ร่วมและพยานไม่ทราบมาก่อน จึงเป็นการแสวงหาพยานหลักฐานโดยมิชอบ ห้ามมิให้ศาลรับฟัง เป็นพยานหลักฐานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 226 แม้หลักกฎหมายดังกล่าวจะใช้ตัดพยานหลักฐานของเจ้า พนักงานของรัฐเพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนในกรณีที่เจ้าพนักงานของรัฐใช้วิธีการแสวงหาพยานหลักฐานโดยมิชอบ แต่ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 226 ไม่ได้บัญญัติห้ามมิให้นำไปใช้กับการแสวงหาพยานหลักฐานของบุคคลธรรมดา แต่อย่างไรก็ตาม ระหว่างพิจารณาคดีได้มีพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ฉบับที่28พ (ศ. 2551 มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2551 โดยมาตรา 11 บัญญัติให้เพิ่มเติมมาตรา 226/1 ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา ความอาญา กำหนดให้ศาลรับฟังพยานหลักฐานที่ได้มาโดยมิชอบได้ ถ้าพยานหลักฐานนั้นจะเป็นประโยชน์ต่อการอำนวยความยุติธรรม มากกว่าผลเสียอันเกิดจากผลกระทบต่อมาตรฐานของระบบงานยุติธรรมทางอาญา”

⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 227/1 “ในการวินิจฉัยชั่งน้ำหนักพยานบอกเล่า พยานขัดทอด พยานที่ จำเลยไม่มีโอกาสถามค้าน หรือพยานหลักฐานที่มีข้อบกพร่องประการอื่นอันอาจกระทบถึงความน่าเชื่อถือของพยานหลักฐานนั้น ศาล

ก็ตาม วิธีการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 227/1 ดังกล่าวยังไม่สามารถใช้พิจารณาคุณค่าเชิงพิสูจน์ของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ได้อย่างรอบคอบและครบถ้วน ดังนั้น พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.2544 มาตรา 11 วรรคสอง จึงบัญญัติถึงวิธีการที่ศาลจะต้องใช้เพิ่มเติมในการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์ ดังนี้

“...ในการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานว่าข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์จะเชื่อถือได้หรือไม่ เพียงใดนั้น ให้พิเคราะห์ถึงความน่าเชื่อถือของลักษณะหรือวิธีการที่ใช้สร้าง เก็บรักษา หรือสื่อสารข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ ลักษณะหรือวิธีการเก็บรักษา ความครบถ้วน และไม่มีการเปลี่ยนแปลงของข้อความ ลักษณะ หรือวิธีการที่ใช้ในการระบุหรือแสดงตัวผู้ส่งข้อมูล รวมทั้งพฤติการณ์ที่เกี่ยวข้องทั้งปวง...”

บทบัญญัติข้างต้นกำหนดวิธีการเพิ่มเติมในการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์ นอกเหนือไปจากวิธีการที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 227/1 จึงอาจกล่าวได้ว่า กระบวนการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์มีรายละเอียดที่ต้องคำนึงถึงเพื่อให้ทราบคุณค่าเชิงพิสูจน์ของพยานนั้น ๆ มากกว่าพยานบุคคล พยานเอกสาร พยานวัตถุ หรือพยานผู้เชี่ยวชาญ ดังนั้น ศาลในคดีตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6757/2560 จะต้องชั่งน้ำหนักข้อความที่โจทก์ส่งเพื่อแสดงเจตนาปลดหนี้ให้แก่จำเลย ตามแนวทางที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.2544 มาตรา 11 วรรคสอง ด้วยเสมอ ไม่ว่าจะการนำสืบข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์นั้นจะนำสืบในลักษณะที่เป็นพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์โดยแท้ หรือนำสืบในฐานะสิ่งพิมพ์ออกของข้อความอิเล็กทรอนิกส์ก็ตาม อย่างไรก็ตาม วิธีการที่บัญญัติไว้ในมาตรา 11 วรรคสอง เป็นเพียงการกำหนดให้ศาลต้องคำนึงถึงปัจจัยดังกล่าวในการชั่งน้ำหนักพยานอิเล็กทรอนิกส์เท่านั้น ไม่ใช่บทบังคับให้ศาลต้องเขียนอธิบายข้อความตามมาตรา 11 วรรคสอง ลงไปในคำพิพากษาทั้งหมด จึงไม่ใช่เรื่องผิดปกติที่ตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6757/2560 จะไม่ปรากฏว่าศาลชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานที่เป็นข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์อย่างไร

เมื่อพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์ผ่านขั้นตอนการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานแล้วที่กล่าวถึงข้างต้นแล้ว ก็เท่ากับว่ากระบวนการพิจารณาพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์ในชั้นศาลเป็นอันเสร็จสิ้น ศาลก็จะนำพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์ดังกล่าวไปพิจารณาประกอบกับพยานหลักฐานอื่น ๆ ในสำนวนเพื่อประมวลเป็นคำพิพากษาต่อไป

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6757/2560 นับเป็นตัวอย่างที่ดีในการศึกษากระบวนการรับฟังพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์ของศาล โดยภาพรวมจะเห็นได้ว่า การรับฟังพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์มีข้อแตกต่างจากพยานหลักฐานประเภทอื่น ๆ ที่เห็นได้เด่นชัด คือ กระบวนการนำพยานหลักฐานเข้าสู่สำนวนที่ต้องปฏิบัติตาม “ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยแนวทางการนำสืบพยานหลักฐานและการสืบพยานบุคคลที่อยู่นอกศาลโดยระบบการประชุมทางจอภาพ พ.ศ.2556” ข้อ 19 และข้อ 20 และกระบวนการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐาน ส่วนในชั้นตัดพยานหลักฐานมีข้อพิจารณาสำคัญเรื่องการนำข้อมูลส่วนบุคคลของผู้อื่นมาเป็นพยานหลักฐานโดยไม่ได้รับความยินยอม ซึ่งอาจถือเป็นพยานหลักฐานที่ได้มาโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายดังที่กล่าวไว้ข้างต้น

การพิจารณาคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6757/2560 ควบคู่ไปกับกระบวนการพิจารณาพยานหลักฐานของศาลในบทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้อ่านได้เห็นว่าการพิจารณาพิพากษาคดีของศาล หากมีการ

จะต้องกระทำด้วยความระมัดระวัง และไม่ควรเชื่อพยานหลักฐานนั้นโดยลำพังเพื่อลงโทษจำเลย เว้นแต่จะมีเหตุผลอันหนักแน่น มีพฤติการณ์พิเศษแห่งคดี หรือมีพยานหลักฐานประกอบอื่นมาสนับสนุน...”

นำเสนอข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์เป็นพยานในสำนวน ศาลมีกระบวนการคิดและพิจารณาพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์อย่างไร ก่อนที่จะนำพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์นั้นไปประมวลรวมกับพยานหลักฐานอื่นในสำนวนเพื่อพิพากษาคดี ซึ่งผู้อ่านจะได้เห็นความแตกต่างระหว่างพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์กับพยานในรูปแบบดั้งเดิม และมีความเข้าใจในการนำเสนอพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์เข้าสู่สำนวนคดีของศาลมากขึ้น